

1968 *De Vergetelheid*

LSC 1968
VIJFTIG JAAR

1968 **De Vergetelheid**

LSC 1968
VIJFTIG JAAR

1968 *De Vergetelheid*

Anno 2018

*Daarna slapen wij een beetje bij,
verzadigd dromen wij...*

Leidsch Studenten Corps

Eindredactie **Floris Bakels**

Productie **Rob van den Bergh**

Concept en uitvoering **Robin Bargmann**

Vormgeving **Ontwerpkantoor Vonk Specht**

Drukker **Wilco B.V.**

Inhoud

Voorwoord – <i>Carel Stolker</i>	7
Inleiding – <i>Benk Korthals</i>	11
De jaren zestig – <i>Kees Schuyt</i>	17
De mei-revolutie aan het Rapenburg? – <i>Ralph de Nerée</i>	37
Minerva 1968, een wereld te ontdekken – <i>Roel Janssen</i>	45
Groentijd 1968 in context – <i>Hein Muller</i>	61
Het Jaarlied – Ditjes en Datjes, Weetjes en Watjes – <i>Rutger Abeln</i>	67
Fotoportret Groentijd, en	
Flitsinterviews – <i>Jan Smit</i>	82
De Enquête – <i>Diederick Heyning</i>	127
Het jaar 1968 – Mythe en realiteit – <i>Duco Hellema</i>	147
Vijftig jaar ontwikkeling van het recht – <i>Floris Bakels</i>	163
Medische wonderen de wereld uit – <i>Ferry Breedveld</i>	179
China en het Westen: driemaal blind – <i>Flip de Heer</i>	191
China – In stoomtreinvaart – <i>Aart Kleyn</i>	207
De ontwikkeling van het octrooirecht sinds 1968 – <i>Willem Hoyng</i>	221
Colven en caetsen in Leiden – <i>Robin Bargmann</i> en <i>Theo Bollerman</i>	237
Minerva Scholarship Fund, oprichting en doel – <i>Maurits de Jongh</i>	255
CV's – behorend bij flitsinterviews	264
Afbeeldingen register	270

Colven en caetsen in Leiden

*Eeten, drinken, piketten, tiktakken, verkeerē, en al zulke exercitiē,
die de student gewoon zijn te doen, vechten, kratsen of slapen,
daar heb je de hele studie.*

BIJ HET NOEMEN VAN HET JAARTAL 1968 IN LEIDSCHEN SFEREN denkt de cultuurhistoricus direct ook aan 1568, vierhonderd jaar eerder. Dat jaar markeert het begin van een opstand van de Nederlandse burgererij tegen de heersende Habsburgse landsheren, uitmondend in de Tachtigjarige Oorlog. De opstand – onder de Geuzenmotto *liever Turks dan paaps* – begon pas echt toen prins Willem van Oranje probeerde de impopulaire landvoogd Alva uit Brussel te verdrijven. Dit leidde tot een massaal tegenoffensief van de landsheer Filips II tegen de opstandige Nederlandse steden, onder andere Leiden, en het uitputtende beleg in 1573. Na het ontzet van Leiden een jaar later door het Geuzenleger werd op initiatief van Willem van Oranje, de vader des vaderlands, kort daarna op 8 februari 1575 de Leidse universiteit gesticht door de Staten van Holland als dankbetuiging voor het kranige verzet van de Leidse burgers onder aanvoering van Pieter van der Werff. De universiteit werd overigens fictief opgedragen aan Filips II, die toen nog niet was afgezworen als landsheer der Nederlanden in een *Acte van Verlatinghe* en derhalve nog altijd formeel werd geëerd als *Coninck van Hispanien*, zij het niet geheel van harte. De universiteit groeide daarna uit tot het Europese bolwerk der vrijheid – *praesidium libertatis* – met

grote aantrekkingskracht voor wetenschappers en studenten tot ver buiten de grenzen van de Republiek.

Hiermede werd Leiden een echte studentenstad, die in het teken stond van de vrije wetenschappen. Met de studenten kwamen ook sport en spel, want naast studie was er ook tijd voor vermaak. De studenten kwamen traditioneel voort uit kringen der edelen, maar nu ook uit burgerregentenfamilies der nieuwe rijken, gevoed door de groeiende immense welvaart van de Gouden Eeuw. Hoofse spelen der edelen waren vanouds het caetsspel alsmede het maliespel, beide *en mode* aan het hof van Catherine de' Medici, de invloedrijke Franse koningin afkomstig uit Italië, en verspreid naar andere Europese hoven. Ook in Den Haag werd aan het grafelijke en stadhouderlijke hof van Holland het populaire caetsen en het maliën beoefend. Het hedendaagse Malieveld en de bekende vroegere caetsbaan locaties in Den Haag herinneren nog hieraan.

Vanzelfsprekend moesten jonge studerende edelen in Leiden vermaakt worden. Als middel om het verblijf der studenten te veraangename werd de gelegenheid geschapen het exclusieve en deftige maliespel te beoefenen. In navolging van Den Haag kreeg ook Leiden een eigen maliebaan. Daarna volgden ook Utrecht en Amsterdam. In Den Haag was de maliebaan daarvoor al aangelegd door Stadhouder Frederik Hendrik, Prins van Oranje, mede ten behoeve van zijn aldaar in ballingschap gevestigde neef Frederik V, keurvorst van Paltz en koning van Bohemen, en zijn buitengewoon sportminnende maar evenzeer verkwistende echtgenote princess Elisabeth Stuart, dochter van de Engelse koning James I. Beiden waren beter bekend als de Winterkoning en Winterkoningin, een toespeling op de korte winterse duur van hun gefaalde koningschap in Praag. De maliebaan in Leiden was gesitueerd achter de Witte Singel tussen het Noordeinde en de Groenho-

venstraat langs de trekvaart naar Den Haag. In later tijd raakte het maliespel in onbruik en werden de maliebanen door flanerende welgestelden gebruikt als deftige wandelallee. De straatbenaming Maliebaan achter de Universiteitsbibliotheek herinnert daaraan nu nog.

Populairder onder het gewone volk, doch intussen ook omarmd door de gegoede burgerij als sportief tijdverdrijf der nieuwe rijken in de Republiek, was het op het maliën gelijkende colfspel. Colf is in ons land ingeburgerd na de Val van Antwerpen in 1585 onder invloed van de talloze emigrerende Vlamingen, rijk en arm, die het zware juk van de Habsburgse overheersing in de Zuidelijke Nederlanden ontvluchtten en zich vestigden in het veilige noorden. Het colfspel werd hier te lande gedurende de koude winters op de bevroren kanalen en grachten beoefend in de periode van de Kleine IJstijd, vooral tijdens het Twaalfjarig Bestand, toen het drijven van handel en het voeren van oorlog noodgedwongen op een lage pit stonden en er meer tijd was voor wintervermaak. De combinatie van de enorme bevolkingsaanwas en de groeiende nijverheid en handel tijdens deze oorlogsvrije periode, was de belangrijkste bouwsteen van de Gouden Eeuw en de dobber waarop de Republiek tweehonderd jaar lang heeft kunnen drijven.

Het colfspel was al eerder door migrerende Vlamingen meegevoerd naar Schotland in de periode van de Normanisatie in de 12-13e eeuw. Het is daar uitgegroeid tot het populaire golfspel, bekend als *the royal and ancient game of Scotland*. De universiteit van Leiden was in de 17e eeuw, als gevolg van de protestantse vrijheid en academische ambities, zeer populair geworden onder Schotse studenten. Zij kwamen hier in aanraking met het populaire colven op ijs, gelijkend op hun eigen golfspel. Het colven op de grachten van Leiden was echter dermate populair geworden dat het overlast en letsel

EERSTE TAFEREEL.

'k Maak kolfjes naar een ieders hand;
 En zal mijn kunstwerk niet vergeten,
 Zoo lang men in ons vaderland,
 Met tijd en geld geen raad zal weten.

Ik lever af aan menig' baan,
 Waarop de beste kolvers zweven,
 Die, door den bal soms mis te slaan,
 Hun' beurs een' slag, die raak is, geven.

Speel dus niet roek'loos, jonge kwant!
 Want menig een in onze dagen,
 Heeft, zelfs met een' bedreven hand,
 Zijn heel vermogen weggeslagen.

bezorgde voor anderen die zich op het ijs wilden vermaken. Het spel werd dan ook verbannen naar buiten de stadsmuren. Intussen waren de talrijke geschilderde winterlandschappen met colf taferelen van bekende Hollandse meesters geworden tot het meest gevraagde genre in de schilderkunst. Ook veel gevraagd waren kinderportretten afgebeeld met een colf als metafoor van een goede opvoeding. Deze overvloed van colf taferelen heeft abusievelijk geleid tot de conclusie dat het Schotse golfspel zijn oorsprong heeft in Holland (quod non). Beide zijn wel familie van elkaar met het oude en machtige Vlaanderen als gemeenschappelijke voorouder. Met het verval van de economie en toenemende moralistische bezwaren tegen wedden en gokken, waarvoor het spel zich goed leende, is het colven meer en meer in verval geraakt. Het spel is uiteindelijk met het maliën en het beugelen geëvolueerd tot het nieuwe kolfspel – met kleinere afmetingen als binnenbanen aangelegd bij herbergen en sociëteiten – dat zich in de 19e eeuw, met het kegelen, tot de meest beoefende spelactiviteit in Nederland ontwikkelde. Een steegje bij het Academiegebouw met Café l'Espérance op de hoek draagt de naam Kolfmakersteeg en herinnert nog aan deze vermakelijke tijd, ook voor de Leidse student. Het spel is daarmee een belangrijke schakel geworden tot de vorming van de student als volwaardig mens.

In die tijd hoefde de student maar een gedeelte van zijn tijd te besteden aan studie en het volgen van colleges. Natuurlijk werd de serieuze student geacht zijn tijd hoofdzakelijk aan zijn studie te wijden. Maar ook toen week de praktijk sterk af van de regel. Studenten hadden daarnaast nog bijzondere privileges en hoefden onder meer geen accijns op bier te betalen. Straatschenderij en baldadigheid waren daarom aan de orde van de dag. Baldadig heeft overigens niets met balvaardigheid te maken, omdat het woord bal hier

‘slecht’ betekent, een betekenis die de oprechte balsportliefhebber heden ten dage nog steeds ergert. De Leidse hoogleraar Johannes Bodecher Benning was zo ontstemd over het wangedrag van zijn studenten dat hij in 1631, twee jaar na zijn aantreden, een tekst publiceerde met de fraaie en historische titel *Satyricon*, die Bodecher ongetwijfeld heeft overgenomen van de bekende Romeinse schelmenroman van Petronius. In zijn betoog verwijst hij ook naar de boze invloed van het caetsspel. De Leidse studenten waren hierover, terecht of niet, zeer verbolgen.

In de eerste decennia van het bestaan van de universiteit in Leiden oefende deze al grote aantrekkingskracht uit op buitenlandse studenten. Met name Schotten, Duitsers, Hongaren en Polen kwamen hier hun wijsheid opdoen. Gezamenlijk dienden zij evenwel een klacht in bij het Academiestuur over het gebrek aan voldoende recreatiefaciliteiten. Uiteindelijk werd een *balonplaetse* aangelegd bij de Rijnsburgerpoort langs de singel. Daarmee was men echter niet tevreden omdat ballen vaak in het water verdwenen en daarnaast ook te veel burgers daar kwamen colven. Burgers en studenten leidden toen al een gescheiden bestaan, tenzij het vrouwelijk schoon hen bij wijze van uitzondering verbond.

De klacht van de studenten lijkt een beetje hypocriet. Want de favoriete recreatieplaats van de heeren was toch immers het koffiehuis en de herberg. In de 16e en 17e eeuw was een typische herberg vaak voorzien van een caetsbaan. In Engeland gebruikte men de term *tennis*, in Frankrijk *jeu de paume* en in Italië *giocco del pallacorda* voor het geliefde spel met bal en racket, met een net in het midden. De middeleeuwse telling wordt nog steeds in het huidige lawntennis gebruikt.

Het caetsen behoorde tot de meest opwindende spelen van die tijd. Of beter gezegd, het dakjeskaatsen, want boe-

ren en buitenlui caetsten op een weilandje of in een steeg. De rijkelui wilden natuurlijk een dak boven hun hoofd. Zij speelden dus in een speciale hal met aparte karakteristieken, zoals een kijkersgalerij met schuin dak, duidelijk herkenbaar op de bekende afbeelding van een Leidse caetsbaan getekend door Crispijn van de Passe in *Nieuwe Jeucht Spiegel* (1619).

Ongetwijfeld werd het caetsen met de blote hand op een grasveld (zoals nu nog het kaatsen in Friesland) ook in de 16e eeuw nog beoefend. Maar dat vonden de studenten van toen in Leiden eigenlijk beneden hun stand. Bij voorkeur werd de *rekets* (racket) gehanteerd.

Het is zeker dat vanaf 1585 al gespeeld kon worden op Leidse caetsbanen. Er waren er twee. Ten zuiden van Steenschuur aan de Koepoortsgracht en aan de noordkant van het Rapenburg aan het Noordeinde. In 1625 kwam daar een baan bij op de plaats waar nu de Hortus ligt. Vanaf 1627 zijn nieuwe banen aangelegd aan de Achterste Doelensteeg en de Hooigracht. In 1652 is de laatste baan gebouwd aan de noordkant van de Beestenmarkt.

De caetsbaanmeester beheerde de baan, zorgde voor ballen en reketsen en gaf ook les in de technische vaardigheid van het spel. Beroemde Leidse meesters waren mannen als Crijn Willemsz. van Persijn, Christiaan van Persijn, Willem van Leeuwen (sic), Pieter den Dammer, Andries de Toidt en Maerten Huybertsz.

Het huidige lawntennis, ingevoerd als spel in Engeland in het laatste kwart van de 19e eeuw, is (uiteraard) afgeleid van het oude caets- of tennisspel. Dat oude spel heet tegenwoordig reallennis om verwarring met lawntennis te voorkomen. De telling van 15-0 en zo verder is gebaseerd op het verschijnsel dat het altijd een *weddestrijd* betrof. Want de betaalmunt van die tijd als wedde was de kroon (crown, couronne), bestaande uit 60 stuivers. Men speelde dus mi-

nimaal om een kroon per game, oftewel een kwart kroon oftewel 15 stuivers per punt. Uit een geuzenlied kunnen we opmaken dat men altijd speelde om een inzet of om het lof, waarbij het woordje lof gelijkstaat aan “de eer”. Dit is ook de etymologische verklaring voor het Engelse woord “love” in de tennisterminologie.

Dat je speelt om een set in tennis is ook afkomstig uit de Vlaamse terminologie, namelijk de inzet van geld of pand als wedde.

De bespanning van het racket bestond vanaf het begin van de zestiende eeuw uit gedroogde en in elkaar gedraaide schapendarmen; de Engelsen verbasterden deze caetsdarm tot *catgut*. Die term keerde terug in Nederland toen het lawn-tennis kort na 1876 ons land bereikte. En zo kwam het, dat wij door een onjuiste vertaling nog lange tijd meenden dat het om kattendarmen ging. Zelfs artsen verkeerden in de veronderstelling dat het katten waren, die zorgden voor de hechtdraden bij operatieve ingrepen.

In Europa was het tennis een populaire bezigheid vanaf de late middeleeuwen. In Nederland alleen al stonden ongeveer tweehonderd caetsbanen. In Frankrijk tegen de tienduizend. Molière bouwde een caetsbaan (*jeu de paume*) om tot schouwburg; Lully dirigeerde zijn eerste opera in de caetsbaen van Brequet; de Franse revolutie begon na de eed op de caetsbaan van Versailles. In Praag is de caetsbaan nog steeds te bewonderen in de tuin van het machtige kasteel en in Stockholm werd eveneens de eerste opera in een caetsbaan opgevoerd. Verwijzingen naar tennis zijn dan ook in de literatuur in overvloed aanwezig. Shakespeare wijdt in *Henry V* er zelfs een hele scene aan. Een gezant is naar Frankrijk gestuurd met de vraag of de Franse koning een groot bedrag wil betalen om te voorkomen dat de Engelsen in de aanval gaan. De Franse gezant bracht als antwoord een geschenk mee terug,

namelijk een doos met tennisballen. Dit betekent zoveel als: "Je hebt de ballen niet" of "ga een spelletje spelen". Hierop ontstak Henry in grote woede en hield een toespraak die het schellinkje telkens weer tot uitbundig gejuich verleidde. "Ik zal zo hard meppen dat ik de kroon van zijn hoofd sla." Bij de daaropvolgende slag bij Agincourt werden de Fransen inderdaad ingemaakt, mede omdat de Engelsen over *longbows* beschikten en hun pijlen verder reikten.

Nog steeds kan reatennis claimen de enige sport ter wereld te zijn, waarvan de wereldkampioenschappen elk jaar sinds 1740 gehouden zijn, de eerste keer in Parijs toen Clergé de titel veroverde. Sinds die tijd zijn er 24 wereldkampioenen geweest die er vaak in slaagden dat lange tijd te blijven omdat het spel zowel technisch als tactisch veel gecompliceerder is dan het lawntennisspel en je een mensenleeftijd nodig hebt om alle finesses te doorgronden. Sinds 1985 wordt dit toernooi ook voor dames georganiseerd. Dit is rijkelijk laat gezien het feit dat de uitvinding van het racket in of omstreeks 1475 wordt toegeschreven aan de Noord-Franse vrouwe Marguerite, die het spel erg goed beheerste maar, om haar hand te beschermen, een slaghulpmiddel mocht gebruiken. Zo'n bal was immers een harde lederen bal gevuld met paardenhaar, zodat het fiks pijn kon doen als je die met de blote holle hand moest raken. Pas na de introductie in Europa van rubber in het midden van de negentiende eeuw, konden met lucht gevulde ballen gemaakt worden die ook op het gras stuiterden.

In Nederland stierf de beoefening van het caetsspel in de 18e eeuw uit. Studenten werden op morele gronden geweerd van de baan. Er werd door de entourage te veel gedronken, gevloekt, gegokt en gevochten. De populariteit nam daardoor sterk af en caetsbanen brachten te weinig geld meer op voor de exploiterende herbergier. Ook de Leidse studenten moesten zich nu beperken tot schermen en gymnastiek als vorm

Lawn Tennis

van lichamelijke oefening. Ze moesten wachten tot de tweede helft van de 19e eeuw voor ze de toen ingevoerde in intussen gepopulariseerde Britse balsporten konden gaan beoefenen zoals lawntennis, maar ook voetbal, hockey, cricket en golf.

Noot

Willem I "de Zwijger" van Oranje (1533-1584), prins van Oranje, graaf van Nassau, stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht; Filips II (1527-1598), heerser over Castilië en Aragón (samen koning van Spanje genoemd), Napels, Sicilië, Portugal, en de Nederlanden.

Robin Bargmann en Theo Bollerman

Afbeeldingen register

Kolven e caetse in Leiden - pagina 236 - Portret van Willem I, Prins van Oranje, Adriaen Thomasz.

Key, ca. 1579; Het malie spel, colf spel, en caets spel, met o.a. keurvorst Frederik V van Paltz en stadhouder Frederik Hendrik – liber amicorum gemaakt door Adriaen van de Venne - Album 1626 (British Museum, London); Maliebaan in Leiden; Stadsmap Leiden – Maliebaan linksonder; De Kolvenmaker - De Vaderlandsche Geschiedenis door P.N. Muylt, uitgegeven door Johannes Noman, Zaltbommel (Historisch Museum Rotterdam); Jongen met blauwe jurk en colf, Bartholomeus van der Helst; Dansende student in Leiden – gravure van Adriaen van de Venne in Spiegel vanden Ouden enden Nieuwen tijd van Jacob Cats; Studenten in Leiden op de caetsbaan – gravure door Crispijn van de Passe; Jonge edelman met malie en bal; Jonge edelman met reket en lederen bal, Sofonisba Anguissola; Processie van de Silver Club in Edinburgh (detail), David Allan; Kroon ter waarde van zestig stuivers; Muntstuk van zestig stuivers; Lawntennis.